

BEDEN FOLKLORU*

Katharine YOUNG
Çev. Serpil CENGİZ

Kişilikle ilgili kültürel yapılanmaları oluşturan düşünme, konuşma ve hareket etme biçimlerine beden folkloru [bodylore] denmektedir. Ayrıca beden folkloru, bu türden bedensel duruşlarla bunların simgesel anlamlarını araştıran alanın da adıdır.

Beden, bedensellik [corporeality], bedenselleştirme [embodiment], ben [self], düşünce, anlık [mind] ile bunlar arasındaki ilişkiler farklı kültürlerde farklı biçimlerde kurulmaktadır. Her kültür bir beden olmanın nelğine ilişkin anlayışları düzgüleyen pratik ve söylemleri [discourses] kendisi oluşturur. Amerikan kültüründeki bedenselleştirmenin doğası buna örnek olarak gösterilebilir.

Amerikan bedeni, başlangıcından beri doğal bir nesne değil, kültürel bir üründür. Hiçbir hayvansal, maddi, yazınsal, fiziksel veya biyolojik veri bedenle ilgili kavramlaştırmalarımızdan önce gelmemektedir. Beden deneyimi ve onu kuşatan kavramlar bedenselleştirme ile birlikte oluşmaktadır. Örneğin, biotıbbın icat ettiği Amerikan bedeni bu alanın pratiklerinden ortaya çıkmıştır. Tıbbi söylemin ötesinde daha başka bir asıl beden yoktur; aslında basitçe söylemek gerekirse tıbbi beden tıpta deneyimlenen biçimdeki bedenin kendisidir (Young 1993).

Beden yalnızca kültürel olarak biçimlenmez; beden daha çok, kültür içinde

biçim alır, var olur ve gerçekleşir. Bedenin biçim almasının ve deneyimlenmesinin tanımlandığı söylemlerin ötesinde ne bedenin platonik bir formu vardır ne de kaba tözü. Beden söylemleriyle kurulur. Gerçek beden, bedeni insalcıllaştıran ya da insanlıktan çıkaran tıbbi metinselleştirmelerin [textualizations] arkasında gizlenmemektedir (Ritchie 1993). Beden; Amerikan bedeni, etnik kökenli beden, toplumsal cinsiyetiyle [gender] beden, yani benim bedenimdir. Temel, özsel [essential] veya öncelenen [prior] bir bedeni varsaymak yerine bedenin ontolojik statüsündeki kaymaları, çoklu bedenselleştirmeleri düşünmek daha doğru olacaktır. Hızla artan beden folkloru çalışmalarıyla keşfedilen beden bilgisi bu kültürel kurguyu [cultural construction] görünür kılmaktadır.

Beden folkloru [bodylore] terimi ilk kez Katharine Young tarafından Amerikan Folklor Derneği'nin [American Folklore Society] folklorda bir araştırma konusu olarak bedenin durumu üzerine 1989'da yapılan toplantısı için önerilmiştir. Beden folkloru bedenle ilgili çeşitli konularda yapılmış bir dizi folklor çalışmasıyla folklorun bir alt dalı haline dönüşmüştür. Beden folklorunun incelendiği konulardan bazıları şunlardır: Amerikan kurumlarındaki müstehcen fotokopi folklorunun kullanımı (Roemer 1994); Kübalı-Amerikalı Santeria'da kut-

sal geçiş törenleri (Mason 1994) ile bekr erkeklerin dindışı geçiş töreni partileri (Williams 1994); rahibelerin bedenleriyle ilgili olarak et ve ruh sorunları (Lawless 1994); Amerikan yerlileriyle ilgili duyuşal zellikleri (Babcock 1994); New York'ta bulunan bir sinagogtaki Hasidim mezhebinden olanların beden hareketlerinin devinduyumsal [kinaesthetic] zmlenmesi (Sklar 1994); Amerikan kadınlarının dövme gelenekleri (Attie, Monroe ve Wellner 1989); Başkan John F. Kennedy'nin cesedi ile kral bedeni arasındaki benzerlik (Zelizer 1993); bedensel söylemler olarak Amerikan yorganları (Przybysz 1993); Amerika'daki arınma törenleri (Slvomovics 1993) ve Amerikan folklorunda beden eğretilemeleri (Neustadt 1994). Bu alışmalar kesinlikle, konuyla ilgili olarak yapılmış ilk çalışmalar değildir. Amerikan folklorunda beden; açık olarak, hareket zmlenmelerinde, toplumsal cinsiyet çalışmalarında, kozmolojik sistemler, yaratılış mitleri, giyinme, yemek, davranışlar ve başka birçok konunun araştırılmasında çalışılmıştır. Konu st kapalı olarak da halk konuşmasından hukuka kadar bedensel pratiklerle ilgili çeşitli çalışmalarda incelenmiştir. Beden folkloru, bu çalışmaların arka planında duran varlık felsefesinden [metapsychics] bir kavramı söylemin odağındaki terim olarak bize göstermektedir: Beden.

Konuyla ilgili yakından yapılan bir inceleme bedenini, bu söylemlerde, yalın olarak kendini iyi ifade edememiş, ses tonu değişmeyen veya başlangıcından beri var olan bir temeli olmadığını gösterecektir. Söylemler bedeni icat etmektedir. Örneğin Amerika'da beden; derisi

tarafından, dışarıdan gelen tehlikeli etkilerden korunan bütünlüklü bir nesneyken Avrupa'da bunun tam tersine deri, bedene olumlu etkilerin nüfuz edebilmesini sağlayan kaplayıcı bir zar olarak görülür. Burada, su içindeki beden kültürel bir duruşun cisimleşmiş hali olarak ortaya çıkmaktadır. Benzer bir biçimde Amerika'da politik bir beden olan Kennedy'nin cesedine karşı kral bedeniyemişesine tepkiler oluşmuştur (Zelizer 1993). Bu çalışmalardan çıkan sonuca göre bedenin durumu toplumun durumunun yansıtıcısı olarak algılanmaktadır. Kadınsılığın [femininity] tipik bir rneği görünümündeki Amerikan yorganları, ecriture feminine [kadınların yazdıkları] olarak feminist kuramcılar tarafından yeniden kurulmaktadır. Helene Cixous'un deyişiyle, yorgan dikimi kadınsılığın kategorisinin zlme olasılığını taşımaktadır (Przybysz 1993). Yorganlar Amerikan kültüründeki benliğe ilişkin değişen algıyı somutlaştırmaktadır.

Birçok söyleme katılan bireyler her seferinde bedenlerini değişik bir biçimde deneyimlerler. Jest fenomenolojistlerinin alan kayması olarak adlandırdığı, bir söylemden başka bir söyleme geçiş, bedensel durumun değişimini gerektirebilmektedir. Amerikalı bekrlar, düğünlerinin arife gecesindeki geleneksel ılgnlıkta bedenlerini yoğun bir biçimde cinselleştirilmiş ve erilleştirilmiş olarak hemen yaşamaya zorlanırlar. Bu zorlanış onların tam da bu değişim anında bedenlerinin had safhada farkına varmalarını sağlamak içindir (Williams 1994).

Bedenin kendisi, Amerikan kültüründe farklı maddi yoğunluklarda ortaya çıkmaktadır. Beden tıbbi söylem, eril

bakış ya da burjuva duyarlılığıyla kurgulanabilir. Bunların her birinde beden, sırasıyla ayrılık, ötekilik veya uygunluğu korumak üzere kurgulanan bir çeşit nesne olarak düşünülmektedir. Bedenin bu biçimde kurgulanması yalnızca bu söylemlere özgü değildir. Örneğin, tıp, bedenin nesneleştirilmesi ve öznenin ayrılması demek olan kültürel anlamın yoğunlaştığı bir alandır (Young 1993). Hepimiz Kartezyen ikiciliğin [dualism] mirasçısıyız. Varlık felsefesinden bir kavram olarak bedenin, diğer söylemlerde maddi olarak yoğunlaşmış bir biçimi olmayabilir. Örneğin ruhsal bedenler göksel yansımalar olarak New Age fenomenine izin verecek kadar gökselleştirilmiştir. Ben [self], beden dışı deneyimlerde ölümlü olarak veya ısrarla hayalet biçimli olarak bedenin tözünü bir kenara atabilir.

İzerine konuşulan bedensel benin [corporeal self] göze batıcılığı dinsel bedenle ilgilidir. Dinsel bedende, etin arındırılması olarak düşünülen ruhsallık etin bir manifestosu olan cinselliğe karşıdır. Bu bakış açısı cinselliklerinin baskılanabilmesi için bedenleri yola getirilemez olarak görülen Amerikan kadınlarının artan derecede sıradanlaştırılmasında da karşımıza çıkmaktadır (Lawless 1994). Bu farklı söylemlerde bedenin maddi kurgusundaki kaymalar bedenin tözselliğine ilişkin varsayımlarına meydan okumaktadır.

Kültürü içeren beden, kültürü bedenselleştirmektedir. Bu nedenle yeni bir söyleme giriş bedenin eğitilmesini gerektirmektedir. Arınma ayinlerinde kişinin santeriaya girişi, başı yöneten bir tanrısalılık, bir oricha almak üzereyken

kafa derisinden rahatsız olacak biçimde kendisinin farkına varmasını sağlamaktadır (Mason 1994). Beden üzerindeki yazılı/çizili gösterimler kültürün bedenselleştirilmesini göstermektedir. Beden yüzeyindeki sanatsal yazılar, bedenin boyanması, dövmeler, cerrahi kesikler veya benzer bir biçimde bunların traş edilerek, kazınarak, rengi giderilerek ya da cerrahi müdahaleyle yok edilmesi kültürün eğretilmeli bir biçimde beden üzerine yazılmasını simgelemektedir. Örneğin Amerikan pratiğinde yüz boyama eğilimi makyajla imgelemi maddileştirme biçimi olarak ortaya çıkmaktadır. Hem bedenin içine giren hem de bedene eklenen dövmeler kültürün beden üzerine yazılığını açıkça ve fazlasıyla gösterir (Attie, Monroe ve Wellner 1989). Bedenin sınırlarının kırılması sınırları yeniden kurmaktadır. Müstehcen fotokopi folklorunda sınırların iki katı fazladan aşılmasında Mikhail Bakhtin'in grotesk beden olarak adlandırdığı deyişin kendisi vardır. Müstehcen fotokopi folkloru üretilen ortak bedene karşı bir saldırı olarak yayılmaktadır. Bedenle ilgili tabuların çiğnenmesi, üstü kapalı bir biçimde, uygun olan bedenin de sınırlarını göstermektedir.

Beden yalnızca söylemlerine göre oluşmamakta, ayrıca söylemlerini de etkilemektedir. Jestler ve duruşlar [postures] dışarıdan yapılan baskıların ve bedenin içinde bulunduğu durumun etkisiyle hemen tavırlara ve eğilimlere göre değişir. Hasidik Museviler dinsel yaşamın doğasıyla ilgili olarak bir çeşit bedenselliğin bilgisini bize sunarlar (Sklar 1994). Ayin ritimleri bedendeki duyguları yoğunlaştırabilir veya duygular bir

beden ritmi olarak ortaya çıkabilir. Dışarıdan, beden algılanabilir bir nesne olarak; içeriden de deneyimlenen bir alan olarak görünmektedir. Bedenin imgesi görsel kavrayış ile devinduyumsal duyunun kesiştiği yerde oluşmaktadır.

Beden söylemlerin ürünü olduğu kadar kaynağıdır da. Beden, görkemli olanın söylemlerinden önemsiz olanın söylemlerini ayırmak için bir ölçüt oluşturmaktadır (Stewart 1984). Bedenle ilgili sözcük oyunları, beden eğretilmeleriyile beden simgeleri beden durumu, ortak beden ve bilginin doğası hakkında bilgi vermektedir. Aydınlanmadan [Enlightenment] beri bilgi felsefesi söyleminde görsel eğretilmelerin egemenliği Batı düşüncesinde algılayanın algılanandan ayrılığını desteklemektedir. Dilsel eğretilmeler bedene ilişkin bilgi olarak düşünceyi belirlemektedir (Neustadt 1994). Bedenden çıkarılan bedensel söylemler de maddi kültürde bedenselliği kuşatmaktadır. Nesnelere öznel duyuşsal özelliklerini edindikleri için, Amerikalı yerli kadınların bedenlerini kullanarak ürettiği toprak kaplar kadınları bedensel olarak yeniden üretmektedir.

Beden folklorunda mitlerin kozmolojik bedeni, ayin edim/eylemlerinin dinsel bedenleri, beden tabuları, duygular, ruhsallık ve anlık araştırılmaktadır. Ele alınan bu konuların hepsi bedensel fenomenler olarak bedensel tözler ve tözsel olmayan bedenler, akışkan beden, katı beden, beden ruhu, evcimen beden, sınırları çiğneyen beden, özel beden/kamusal beden gibi konularda diğer çalışma alanlarında devam eden araştırmalarla yakından ilişkilidir.

NOTLAR

* Katharine Young'ın bu yazısı "Bodylore" başlığı altında Jan Harold Brunvand'ın editörlüğünü yaptığı American Folklore - An Encyclopedia (1996, New York, Garland Publishing)'da yayımlanmıştır.

KAYNAKÇA

- Attie, Barbara, Nora Monroe ve Maureen Wellner. 1989. *Skin and Ink*. New York: Women Make Movies. Film.
- Stewart, Susan. 1984. *On Longing: Narratives of the Miniature, the Gigantic, the Souvenir, the Collection*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Young, Katharine ed. 1993. *Bodylore*. Knoxville: University of Tennessee Press. (Yazıda verilen örnekler Jane Przybysz, Susan Ritchie, Susan Slyomovics, Katharine Young ile Barbie Zelizer'in makalelerinden alınmıştır.)
- Young, Katharine ve Barbara Babcock, ed. 1994. *Journal of American Folklore* (Özel Sayı) Vol. 107. No. 423. ss. 1-196. (Yazıda verilen örnekler Barbara Babcock, Elaine Lawless, Michail Mason, Kathy Neustadt, Danielle Roemer, Deirdre Sklar ile Clover Nolan Williams'ın makalelerinden alınmıştır.)